

Nyárád Község

Értékfelmérés – értékleltár

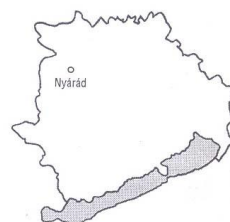
kivonat a településfejlesztési koncepcióhoz készült
Kulturális Örökségvédelmi Hatástanulmányból
Készítette: Pintér László régész 2006.

*Településképi rendelethez kivonatolta,
és aktualizálta: Bujdosó Judit főépítész 2017.*

I. Vizsgálat. (Értékelmérés - értékleltár).

I. a.) Történeti leírás, és régészeti örökség.

Nyárad községre vonatkozóan nem készült eddig részletes falumonográfia, így a település történetének és régészeti örökségének értékelésekor csak a szórványosan rendelkezésre álló adatok számbavételén túl, a helyszíni szemléken, azaz a terepbejárásokon tapasztaltakra, támaszkodhatunk.

Történeti leírás.

Elhelyezkedése:

Nyárad község Veszprém megyében, Pápától nyugatra, mintegy tíz kilométer távolságra fekszik. A falut a Pápa-Cellödömök közötti közlekedési út szeli át.

A település etimológiája:

Az adatokból úgy látszik, hogy a 16. század végéig egymás mellett élt a falu nevének két változata: Nyárágy és Nyárad, és csak a 17. századtól fogva szilárdult meg a mai alak. Eredetileg a nyárfaerdővel szegélyezett vízfolyást nevezték így. Régi település, mégis a hivatalos forrásmunkák csak 1347-től származtatják. A későbbi Nyárágyból csak a 17. században lett Nyárad. Magyar eredetű falunév; eredetileg bizonyára nyárfaerdővel szegélyezett vízfolyás neve volt, majd az erecske mellett keletkezett települése. A képzésmód nagy régiségre vall. 1347-ben Narag, 1554-ben Narad formában fordul elő okiratainkban.

Településtörténet:

Nevét először 1347-ben Anjou-kori oklevél említi. Ekkor az apátság tulajdonából ugodi Csenig Péter birtokaként, Ugod várának tartozéka, majd a 1650-től a pápai Esterházy uradalom része lesz. Urai, az ország oligarchái, a Csoron majd az Esterházy családok. 1488-ban még jelentős hely, jobbágynak 63 forint állami adót hajtottak be, de 1531-ben népének több mint egyharmada már adómentes szegény, felprédálták a hadak. 1552-ben a még helyben lakó jobbágyság is elmenekülnek a török elől, és üresen hagyják a falut. 1556-ig minden évben megismétlődik a „futás” és többen élnek az erdőkben, mint saját tűzhelyeik mellett. A 17. század elején magyar uraik sanyargatása miatt ismét a fehérvári törökhöz fordultak. A Buda felszabadítása körül és az utána - következő harcokban Nyárad nagy népi veszteséget szenvedett, 1692-ben csupán 13 az igás jobbágyság száma és nyolc a gyalog-szekereseké; nem jobb a helyzet 1716-ban sem, mert 24 telkes jobbágyság közül nyolc nem rendelkezik a telekföldek megműveléséhez elégséges állati erővel. Igaz, hogy a megélhetési lehetőségek nem kedvezők. A határ az egész 18. században kétnyomású, s a lakosok jóformán egyedül

ennek műveléséből élnek. Segítséget csak az állattenyésztés jelent, legelőjük saját határukban, meg az antfai és petendi pusztákon elégséges. 1801-ben a jobbágyok birtokában 3144 juhot írtak össze. Sertéseiket a Bakony makkjára hajtották, egy gazda állománya átlagban, 1734-ben 13 darab. A szőlőhegy a 17. század második felében a gondozatlanság miatt elpusztult, ismét nem telepítették be. Két malom közül az egyik a jobbágy közösségé. Pénzkereset nincs, legfeljebb fuvarozás Pápára, ahova áruikkal piacra is járnak.

Adózásuk hagyományos, szerződésük 1768-ban sincs. 1705-ben pénzdót egyáltalán nem fizetnek, csak robotot szolgáltatnak; az úrnak kilencedet, a győri püspöknek tizedet adnak. Az előbbi 1768-ban megszűnt, fizetnek azonban váltságot. Bár továbbra is örökös jobbágyok, úrbéri helyzetük megjavult s ennek tudható be, hogy népesedése ekkor vett csatl: nagyobb lendületet. A hely az Esterházy család pápai úriszékének joghatósága alá tartozik.

1773-ban magyar falu. 1750 körül teljes területe 3 411 408 hatlábas ö: 66 egész telek. A felmérés térképe két utcáját tünteti fel. Ebben az évben lakói mind reformátusok, tartanak prédikátort. Az Esterházyak a ref. vallásgyakorlatot a 18. század közepén megszüntették. Nyárádon 1753-ban önálló katolikus anyaegyház alakult, melynek 1774-ben nyolc filiája van. Katolikus temploma 1758-ban épült. Barokkstílusú, a homlokzaton klasszicizáló urnákkal, a mennyezeten rokokó stukkókkal. A ref. templom 1788-ban készült. 1771-ben r. k. és ref. rektorát írják össze.

1785 – 1829 között a falu lakossága fogyott. Nagy Lajos 748 lakosát tünteti fel 1829-ben. Fényes Elek szerint 1851-ben 980 lakosa van, az 1857-es osztrák népszámlálás 961, az 1869-es pedig 1278 lakosát jegyzi fel. Többségük – 751 fő – református, 498 katolikus. A népesedés az alacsony természetes szaporodás (1921 – 1930 között 6,4‰, 1931-1940 között 7,6‰) és az állandó elvándorlás következtében (1921-1930 között 112 fő a vándorlási veszteség) visszafejlődik. A népesség számának alakulását befolyásolták a területszervezési intézkedések is. 1928-hm Barátmajort ugyan Dákától Nyárádhoz csatolták, viszont ennek területéből Nyiresmajort Dákához, 367 kat. holdat pedig Dabronyhoz és Nemesszalókhöz kapcsoltalt.

A község Pápa város közelsége ellenére lassan iparosodik. 1941-ben 709 keresőből mindössze 56 dolgozott az iparban és bányászatban. 1949-ben 621 keresőből 525 volt a mezőgazdaságban, 78 az iparban. 3903 kat. h. területének egynegyede, 954 hat. h. (836 kat. h. szántó) Esterházy Tamás birtoka volt. 1935-ben a r. k. plébánia 114, maga Nyárád község 108 holdat birtokolt. A gazdaságok kétharmada szegény és kisparaszti gazdaság volt.

Népessége az 1936-os esztendőben volt a legnagyobb, ekkor 1451 embert számláltak. Ma 977-en lakják s a számuk egyre csökken. Több más magyar faluhoz hasonlóan az elhalálozás nincs arányban a születéssel.

A községben ma 355 lakást tartanak nyilván. A vezetékes ivóvízhálózatot 1988-ban építették ki. Az 1996-os év jelentős változást hozott a falu életében, ekkor kötötték be a lakóházak többségébe a telefont. Elkészült a belső gázelosztó-vezeték.

A község Pápadereske és Dáka településekkel közösen tart fenn általános iskolát. Erre azért van szükség, mert az említett településeken, valamint Nyárádon is egyre csökken

az iskoláskorúak létszáma. Működtetnek napközi otthonos óvodát, ahol két csoportban végzik az iskola-előkészítő munkát.

A község lakosságának művelődésére, szórakozására művelődési házat tart fenn az önkormányzat. Az épületen belül működik a könyvtár. Külön falumúzeumot alakítottak ki a híres nyárádi fehérhímzés őrzésére. A múzeumot 1995-ben avatták fel. A lakosság többsége a közeli Pápán talált munkát. Ugyanakkor a település határában lévő sertéstelep, a Pig Coop Kft., valamint az Aranykalász szövetkezet is számos embernek nyújt megélhetést. Legújabbban pedig egy német-magyar érdekeltségű konfekcióüzem kezdte meg működését. 34 magánvállalkozót tartanak nyilván. Közülük öt élelmiszer jellegű vegyesüzletet működtet, egy sütőmester pékárúk boltját. Két fodrász, egy terménydaráló, három italbolt és három árufuvarozó áll a lakosság szolgálatára. Működik postahivatal, egy fiókgyógyszertár fatelep is. Van a községnek háziorvosa, állatorvosa. Két egyház vezetői is a községben laknak, a katolikus plébános és a református lelkész. A község lakosságának jelentős része ma is mezőgazdaságból és. A magángazdálkodókon kívül az AGRO-BITTVA Kft. 2000 ha szántóterületen gazdálkodik. A falu határában a PIG-COOP Kft. sertéskombinátja az ország legnagyobb sertéstelepei közé tartozik. A falu Pápa felőli végén néhány éve korszerű varroda épült, amely sok helybeli asszonynak nyújt munkalehetőséget. A férfiak a sertéskombinátban és a faüzemben találhatnak munkát, vagy Pápára, Sárvára járnak dolgozni.

Nyárádnak vasútállomása nincs, a legközebbi állomás Mezőlakon található. Mindlenére a közlekedése megoldott.

A nyárádi önkormányzatot nyolctagú képviselő testület irányítja.

Nyárád község címere:

A község első ismert pecsétnyomatán (Veszprém Megyei Levéltár) ekevasak és mezőgazdasági eszközök szerepelnek, de maga a nyomat kopott és a tárgyak körvonalai elmosódottak. Másik pecsétnyomóját a falu 1909-ben kapta, mely egy 1902. évi miniszteri rendelet szerint készült, és az egész megyében egységesen nézett ki. Átmérője 35 mm volt, körirata: Veszprém Vármegye Nyárád község 1909.

A község ezt a pecsétnyomót a két világháború között használta. 1949. április 7.-én egy BM. rendelettel a községi (és városi) címeres bélyegzők használatát betiltották. Jelenlegi címerének leírása:

Álló vörös-mezejű pajzs kék pajzsfővel, ebben egy jobbra repülő galamb látható, piros csőrében zöld olajágot tartva. A pajzs alján egy zöld domb emelkedik, tetején egy természetes színű és formájú nyárfa emelkedik. A fát két oldalról, a dombról kiindulva egy-egy aranyszínű kalászfüzér veszi körül, a pajzs oldalaival párhuzamosan haladva. A címerben a galamb olajággal a békét és a békességet jelképezi, a nyárfa a község nevére, az aranyszínű kalászok a község mezőgazdasági tevékenységére utalnak.

TELEPÜLÉSFEJLETTSÉGI MUTATÓK (2017):

Lakosság száma:	977 fő
Belterület:	160 ha
Külterület:	1820 ha
Lakások száma:	355 db

Korabeli faluleírások.

1. Vályi András országleírása 1796-ból. 689-690.

NYÁRÁD.

Nagy magyar falu Veszprém Várrn. földes Ura G. Eszterházy Uraság, lakosai katolikusok, és reformátusok, fekszik Pápához fél mértmértföldnyire, Dereskétől pedig 1/2 órányira, határja termékeny, földgyei, réttyei vannak, mellyek búzát, rozsot, árpát és zabot teremnek, vendégfogadója jó a' tsinált Ország út mellett van, legeleje elég, réttyei jók, erdeje nints, keresettye Pápán, és Veszprémben, malmok is vagyon Bitva folyó vizén.

2. Pesty Frigyes kéziratos helységnévtára 1864-ből. In. Történeti Veszprém vármegye. Pápa, 2000. 141-142.

1. Nyárád helység, Veszprém Vmegye Devecseri felső járáshoz tartozik, van a Dunántúli kerületben, székhelye Veszprém.

2. Nyárád helység egyéb néven nem szerepel.

3. A helyiségnek más elnevezése nem volt.

4. A község neve előjön Lampe ekklesiastica historia; 's Bód Péter kősziklán épült ház ostromában 1674.

5. Népesedése nem tudatik.

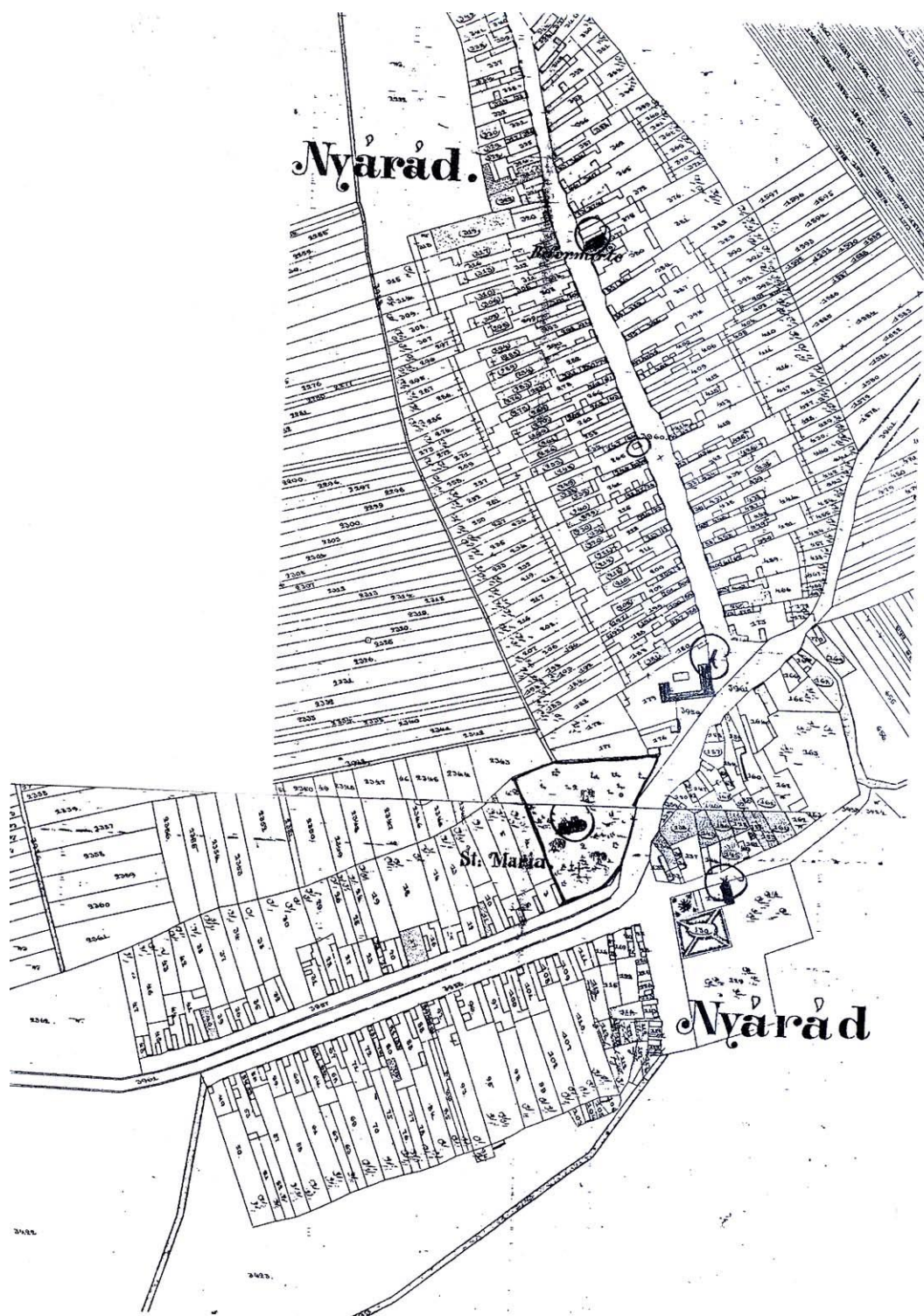
6. írott vagy nyomott emlékek nem találtattak.

7. A község határában előforduló dülő, 's egyéb helynevek a következők Kenderföld, malomuti, hársalli, Semhetri, gödör, gödöralli, koldustelki, délczegetői, desertai. Sédi. Gyöpi, káposztáskert, szőlőkalli, pintér temetői, bogarászói, kis, nagy berek, hosszú, ádés, haraszti, farkasfői, nagytói, büdöskuti, malomelvi, dereskemegyei dülők.

1864. ápril 20.

Lázár Antal mk. Jegyző

Nyárad.
Első kataszteri térkép
1857-ből.

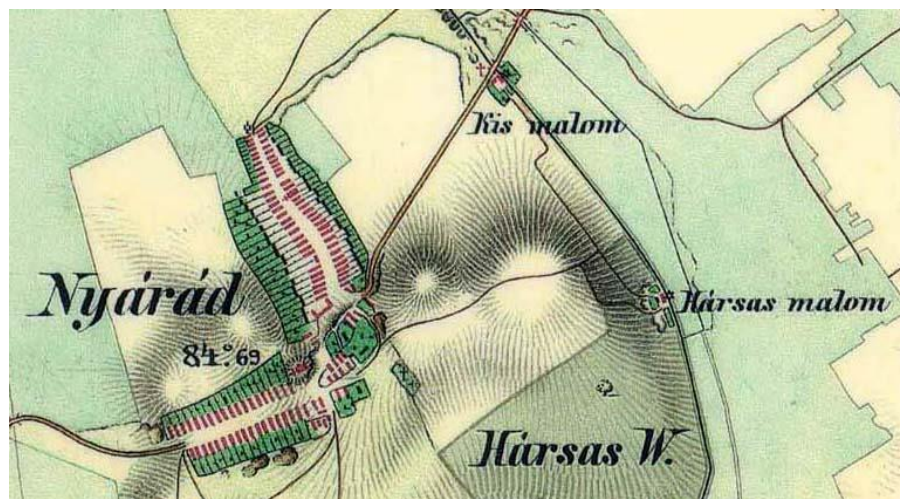

Nyárad. Történeti térképek.

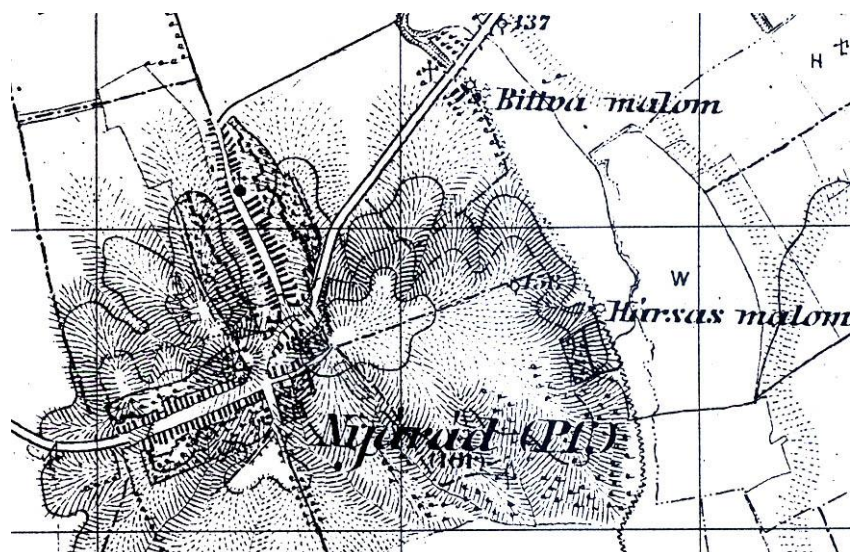
Első katonai felmérés (1766-1785).

Forrás: Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest. Térképtár.

Második katonai felmérés (1852 k.).

Forrás: Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest. Térképtár.

Harmadik katonai felmérés (1890 k.)

Forrás: Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest. Térképtár.

Régészeti örökség.
(Régészeti lelőhelyek).

A Pápai-síkság 130–135 m magasan fekvő dél-nyugati részéből egy közel 20 m relatív magasságú, nagy kiterjedésű homokdomb emelkedik ki. Ezen települt meg, 159 m tengerszint feletti magasságban az útmenti falu. Határának déli részét 145–150 m magas, agyagos, homokos, kavicsos dombok alkotják. A Bittva és Hajagos völgyében, valamint a falut övező sík területen nagy rétek és legelők vannak. A szántóföldeket csak kisebb, új telepítésű erdők szakítják meg.

1. BELTERÜLET. Hrsz: 156 út, 158/2., 160., 161.

A középkori Nyárád (Nyárág) minden bizonnyal a mai falu helyén feküdt. Albeus 1237–1240 között kelt jegyzéke a pannonhalmi apátság birtokai között Petenddel együtt Nyárágot is felsorolja, a két helyen 22 mansiót írtak össze¹ Nyárágot és Petendet az apátság a 13. vagy 14. sz. folyamán ismeretlen körülmények között elveszítette. Nyárád 1347-ben az ugodi Csenigé.² Később is az ugodi vár, a 17. sz. közepétől Pápa tartozéka.³ 1488-ban, 63 Ft-nyi adójából ítélve, a megye legnagyobb falvai közé tartozhatott.⁴ 1531-ben már csak 34 adófizető portája volt. 1552-re a porták száma 9-re fogyott, majd néhány évre elnéptelenedett. 1557-től 1574-ig 26-ra emelkedett az adófizető porták száma, majd újabb hanyatlás következett. A falu sokat szenvedett saját urai zaklatásai miatt; népessége a török kiűzése közbeni harcokban is jelentősen fogyott.⁶

Plébánosát 1387-ben és 1401-ben említik. 1698-ban elpusztult templomának már csak alapfalai látszottak. Talán a templom körüli temetőt jelzik a Netovább utcában talált sírok.⁷

Irodalom: 1. ERDÉLYI 1902, 244–246. — 2. CSÁNKI 1897, 244. — 3. ILA-KOVACSICS 1964, 307. — 4. CSÁNKI 1897, 244. — 5. PÁKAY 1942, 122–123. — 6. ILA-KOVACSICS 1964, 301. — 7. KOPPÁNY 1967, 138.; PFEIFFER 1947, 139. — 8. PHM Régészeti Adattára 71.; MITHAY S. feljegyzése.

2. ÖREGSZŐLŐALJA. Hrsz: 03/18., /19., /20., /21., /22., /23., /24., /25., /26., 03/32., 03/33.

Az enyhe emelkedésű domb patak felőli oldalán, elszórtan, Árpád-kori cserépbogrács és koraközépkori fazéktöredékeket találtak a régész kutatók.¹ A domb magasabb részén három csoportban tegulatöredéket figyeltek meg. Közülük egy későbronzkori oldaltöredéket, továbbá síkozott fület,² római kori fazék- és táltöredékeket³ gyűjtöttek. (Dax—Palágyi, 1968.)

Irodalom: 1. PHM 68.143.6–8. — 2. PHM 68.143.1–2. — 3. PHM 68.143.3–5.

3. GYÖP. Hrsz: 019/2.

Az enyhén hullámos felszínű legelőn egy (1,4 - 0,5 m magas, 20–25 m átmérőjű mesterséges (?) halom áll. (Mithay- Torma, 1968.)

4. MALOMTAG.

Hrsz: 353 patak, 354 út, 355/2., 0104/6., 0104/12.

A homokos talajú területen szétszórta heverő cserepek között egy kelta¹ és egy római korit táltöredék, továbbá néhány középkori fazékperem és fedőtöredéki tartozik a jellegzetesebbek közé. (Mithay, 1968.)

Irodalom: 1 PHM 68.141.1. — 2. PHM 68.141.2. — 3. PHM 68.141.3-4.

5. UDVARDOMB.

Hrsz: 0155/7., 0155/9., 0155/11., 0155/12.

A lelőhelyen jellegtelen későbronzkori és néhány római kori, hornyolt peremű tál-, ill. fazéktöredéket találtunk.¹ (Dax - Palágyi 1968.)

Irodalom: 1 PHM 68.142.1-3.

6. HÁRSASALJA.

Hrsz: 0113/11.,/12.,/13.,/14., 0113/27., 0113/28.

A homokdomb lejtőjén kevés, apróra törött cserép hever a felszínen. A gyűjtött anyagból egy újkőkori oldaltöredék,¹ egy római kori, behúzott peremű táltöredék² és egy Árpád-kori fazékperem³ a jellegzetesebb. (Mithay — Torma, 1968.)

Irodalom: 1. PHM 68.110.1. — 2. PHM 68.140.2. — 3. PHM 68.740.3

7. BÜDŐSKUTI-DŰLŐ. Hrsz: 0159/8.,9.,/10.,/11.,/12.,/13., /14., /15.

Kevés, jellegtelen őskori cserepet gyűjtöttünk a homokos talajú területen. (Dax - Palágyi, 1968.)

8. RÉTFÖLD.

Hrsz: 0113/25., 0126/4., 0132., 0133/21., 22., /23., /24., /30., /33., /36., /37.

A hosszan elnyúló dombháton sok cserepet és állatcsontot találtunk. Az ívelt és síkozott peremű töredékek¹ későbronzkoriak, egy hordó-alakú edény töredéket² a koravaskorba sorolható.

A lelőhely D-i részén 11. századi, piros és fekete firniszű táltöredékeket, világosszürke fazék- és fültöredéket³, valamint Árpád-kori cserépbogrács-töredéket gyűjtöttek⁴ (Dax - Palágyi, 1968.)

Irodalom: 1. PHM 68.114.1-2, 4-5. — 2. PHM 68.114.3. — 3. PHM 68.114.7-13. — 4. PHM 68.114.14.

9. ÁLLOKUTI-DÜLŐ. Hrsz: 0133/4., 0133/5.

Nyárád határának 1808. évi megállapításakor említenek egy Hathalom nevű helyet.¹ 1824-ben a határnak ugyanazon szakaszán „régí nagy halmok”-ról tesznek erulítést.² A lelőhelyet a Podár-pusztára vezető út mellé lokalizálhatjuk. Itt a sík területen két igen erősen elszántott, 1,2-0,3 m magas, 20 - 30 m átmérőjű, alig észrevehető halom áll. Egy harmadik halom talán a dűlősit keleti oldalán helyezkedett el; az út fele részpert megsemmisítette. További halmok ma már nem láthatók. (Dax - Torma, 1968.)

Irodalom: 1. BAKI 1967. 296. — 2. VÁL. Határozások 1824. III. 160.

10. VARJÚVÖLGYI-PUSZTA. Hrsz:

Laczkó Dezső szerint a Hajagos-patak nyugati oldalán számos apró halom volt, ezeket 1927-ig nagyrészt megsemmisítették.¹ Lelőhelyünket említi Lázár J. is.²

Irodalom: 1. Rég. kat. 189. — 2. Lázár 1956, 7 (Nemesszalók).

I. b.) Természet, táj, tájhasználat. Településhálózat és településszerkezeti összefüggések.

Nyárád közigazgatási területén országos, illetve helyi jelentőségű védett természeti terület, érzékeny természeti területek nem találhatók.

Védendő külterületi részek a belterület északi-északkeleti oldalához kapcsolódó, Bittva-patak mentén elterülő természeti területek. Természetvédelmi szempontból értékes erdő- és gyepterületek tartoznak ide.

Nyárád a Bakony és a Marcal-völgy közötti Pápa-devecseri-sík kistájban helyezkedik el. A Pápai-síkság 130-135 m magasan fekvő dél-nyugati részéből egy közel 20 m relatív magasságú, nagy kiterjedésű homokdomb emelkedik ki. Ezen települt meg, 159 m tengerszint feletti magasságban az útmenti falu. Határának déli részét 145-150m magas, agyagos, homokos, kavicsos dombok alkotják. Területén a Hajagos-patak, a Bittva-patak és a Kismosó-patak található, ez utóbbiak Mihályháza területén egyesülnek.

A Bittva és Hajagos völgyében, valamint a falut övező sík területen nagy rétek és legelők vannak. A szántóföldeket csak kisebb, új telepítésű erdők szakítják meg.

A szántóföldek a közigazgatási terület nagy részét elfoglalják. Összefüggő, homogén szántók előfordulása jelentős, főként a lakóterülettől nyugatra elterülő részeken.

A településen az erdőterületek nagysága 204,2 ha, amelyből 15,3 ha védelmi, 181,4 ha gazdasági rendeltetésű, 7,5 ha egyéb részlet (tisztás, nyiladék). Az erdőterületek 36%-a rendezetlen tulajdonviszonyú, 64 %-án magán erdőgazdálkodás folyik.

I. c.) Településkép és utcaképek

A mai község egyutcás falu. A foghíjtelkek igen ritkák. Utcaképe a mai dunántúli falusi utcaképnek megfelelő, túlnyomórészt az utcafrontra épített, földszintes családi házakból áll össze.

A településen megjelennek múlt századi barokk építészeti stílusjegyeket tükröző, osztópárkányos, macskalépcsős homlokzattal kialakított épületek, illetve kváderes vakolású eklektikus stíluselemeket hordozó házak is. Szép példák láthatók az Arany

János utcában és a Kossuth Lajos utcában is. Előfordulnak tömőrfalas kerítések, kerítésbevált kapuk. Az épületek többségét az 1960-as, 1970-es években átépült, egyszintes házak alkotják kontyolt nyeregtetővel és sátoztetővel, de előfordulnak a településközpontban szintén ebből az időből származó kockatípusú épületek is. Az egyszintes beépítések közé gyakran ékelődnek be kétszintes házak is, az új beépítéseknél pedig zömmel kétszintes házakkal találkozhatunk, amelyek változó homlokzat- és tetőkialakításúak, de a helyi hagyományokat teljes mértékben mellőzik. Ilyen a beépítése a Rákóczi utcának is. A településen utcavonalas, ritkábban előkertes beépítésűek, a járófelületek beton járdalappal, vagy aszfalttal burkoltak.

A zöldfelület kialakításának lehetősége változó a településen. A legrosszabb helyzet az Arany János utcában van, főként annak az északnyugati oldalán, mert itt meglehetősen keskeny az ültetési sáv. A település többi részén – néhány szakasztól eltekintve – az adottságok megfelelőek, sőt a Kossuth Lajos utcában és az Arany János utca templomtól délnyugatra eső részén jóval a hazai átlag felett van az ültetési sáv szélessége.

A római katolikus templom dombon épült, látványa meghatározó a településképpen, legszebben a Pápa felől bevezető útszakaszról tárul fel. A templomkert és a csatlakozó zöldterület a település lehangulatósabb, zöldfelületi szempontból legfontosabb része. A templomhoz felvezető út mentén idős korai juharok, szilek fehér fűz, vadgesztenye teremti meg az út sétányjellegét. A feljáró út murvázott, mellette padokat helyeztek el, amelyek felújításra szorulnak.

Ehhez a területhez kapcsolódik a közút déli oldalán lévő I. világháborús emlékmű körüli park. A szobrot övező kerítés anyaghasználata és formavilága illeszkedik a szoborhoz és a környezethez egyaránt.

A település kiemelkedő értéke a temetőben látható a több száz éves juharlevelű boglárfa, mely uralja a temetőképet.

A településen nagymértékben zavarók a légvezetékek, oszlopok, ami a településképet hátrányosan befolyásolja.

A lakóterület határában megjelenő gazdasági épületek (konfekcióüzem, AGROBITVA Kft. telephelye) nem illeszkednek a faluképbe. A PIG-COOP Kft. épületei az út felől megfelelően elhatároltak, de a többi oldalon az elhatárolás hiányos. Hasonlóan zavaró látványt nyújtanak a vízműterületek, transzformátor állomások építményei. Ezeknek

egy része növényzettel tökéletesen tájba illeszthető, eltakarható, másik részüknél pedig csökkenthető az előnytelen megjelenés.

I. d.) Településkarakter.

Településformáját tekintve Nyárád napjainkban többutcs falu, mely szerkezete eredetileg egyutcs faluból fejlődött ki. A 18. század közepén kiadott 1. katonai felmérés szerint, az egymással majdhogy 90° szöget záró, a mai Kossuth Lajos (Öreg u.) és Arany János (Malom u., Celi u.) utcák jelennek meg, s e két utca találkozásánál ott látható az út jobb oldalán az egykori fogadó és a római katolikus templom épülete, illetve ezekkel szemben, az út bal oldalán egy kisebb 4-5 házból álló házcsoprt. Az 1850 körül készített II. katonai felmérésen, illetve az 1857 évi kataszteri térképen láthatók szerint, a két felmérés között eltelő száz évben a falu szerkezete nem változott, mindössze a már meglévő két utca hossza nőtt meg, s a Kossuth utcában megjelenik a református templom épülete is. A település többi utcái, a Dózsa György (Béka u.), a Táncsics Mihály (Domb u.), a Petőfi Sándor (Godéna u.), a Szabadság (Gyöp szög), a Béke (Jager u.) utcák az 1900-as évek után fokozatosan alakultak ki. Szalagtelkes település, azaz egymás mellett fekvő keskeny, hosszú belső telkei hosszanti oldalukkal érintkeznek, így alkotnak többszöri sorozatot. A település legmarkánsabb épülete a dombtetőre emelt római katolikus templom, melynek szilüetje messziről uralja a faluképet.

I. e.) Védettségek. (Régészeti és építészeti műemléki).

A település közigazgatási területén kiemelt régészeti védettséget élvező lelőhely nincs, de megjegyzendő, hogy a nyilvántartott régészeti lelőhelyek a 2001. évi LIV tv. 11. §-a által meghatározott általános törvényi oltalommal bírnak. Az országos műemléki jegyzékben három épülete áll(t) védelem alatt: a római katolikus templom, a református templom, illetve az utóbbi években részben lebontott, illetve átalakított egykori vendégfogadó épülete. A településen helyi védelemről szóló rendelet nincsen.

I. f.) Az örökségi érték és védettséük viszonya.

Nyárád bel-, és külterületén több olyan örökségi érték található, amelyek jelenleg semmilyen védelmet nem élveznek. A település közigazgatási határain belül az országos műemléki nyilvántartásban régészeti védetté nyilvántartott lelőhely nem található. A falu közigazgatási területén 10 nyilvántartott régészeti lelőhely található amelyeket az 1. a) pontban felsoroltunk. A lelőhelyek a Bitva és a Hajagos-patak mentén sűrűsödnek, ami természetes hisz a megtelepedés alapfeltétele a víz közelsége. Így – túl az 1. a) pontban felsorolt régészeti lelőhelyeken – a teljes partszakasz mentén lévő dombok kiemelkedések régészeti érdekű területnek tekinthetők. Az itt végzett földmunkáknál fokozott eshetősége van régészeti emlékek előkerülésének a nyilvántartott lelőhelyeken kívül is.

I.f.1.) Régészeti lelőhelyek:

Nyárád közigazgatási területén kiemelt régészeti védeltséget élvező lelőhely nincsen, de a kutatás 10 régészeti lelőhelyet tart nyilván. Ezek közül egy a mai falu belterületén található (1. sz. lelőhely), a mai Kossuth Lajos utca középső részén, ahol a régészeti kutatás – a tárgyi emlékek hiánya ellenére - a már 1237-ben említett középkori települést véli azonosítani. A Kossuth Lajos utca bal oldalán, attól távolabb, az „Öregszőlő alja” nevű helyen (2. sz. lelőhely) korabronzkori és Árpád kori cseréplelet került a felszínre. A falu külterületén, a Pápa felé vezető országút bal oldalán a „Gyöp”-ként ismert helyen (3. sz. lelőhely) halomsírra utaló képződmény áll, ugyanitt, de az út jobb oldalán, a „Malomtag”-on (4.sz. lelőhely) római-, és Árpád-kori cserépletre bukkantak a régész kutatók. Későbronzkori és Árpád kori cseréplelet került a felszínre az „Udvardomb” nevű helyen (5. sz. lelőhely), hasonlóan a „Hársasalja” és „Büdöskút-dűlő” nevű helyhez (6. és 7. sz. lelőhely), ahol újkőkori és Árpád kori leletekre bukkantak. A „Rétföld” nevű helyen (8. sz. lelőhely) őskori és Árpád kori cserép- és csontlelet vált ismertté, míg az „Állókúti-dűlőben” (9. sz. lelőhely), hasonlóan a „Varjúvölgyi-pusztá”-ként ismert helyen (10. sz. lelőhely) korabeli leírások több halomsírról tesznek említést, melyek mára részben megsemmisültek.

I. f. 2.) Építésze, köztéri alkotások:

Egyházi épületek:

1380-ban plebánia van a faluban, az itt szolgálatot teljesítő plébánosairól a 14-16. századból maradt írásos emlék. A törökdúlás alatt többször elnéptelenedik. Az 1698. évi visitáció a középkori templomnak csak alapjait találja meg. Titulusa is ismeretlen. Ekkor csak egy harang lóg fagerendán, a falu közepén. 1721-ben vizsgálatok során tanukat hallgattak ki a falun kívül, a szomszédos hegyen(!) álló régi templom tulajdonjogát tisztázandó, de nem sok eredménnyel. A templomot az 1748. évi visitáció is a reformátusok kezén találja. A 17. sz. második felétől a pápai Esterházy uradalom része. 1752-ben gr. Esterházy Károly kegyúr a paplakhoz épített fa ora-

tóriumot elvette a reformátusoktól és átadta a katolikusoknak. Egy 1756. évi okmány utal erre: a régi templom teljesen elhagyott, az istentisztelet egy fa oratóriumban történik, melyet 1755. előtt emeltek.

Nyárád területén jelenleg két templomépület áll: az 1758-ban emelt római katolikus-, és a 1788-ban emelt református templomok mivel országos védelem alatt állnak, bemutatásukra a „Műemlékek” címszó alatt fog megtörténni.

Lakóházak, gazdasági épületek:

A település építészeti hagyományainak alakulása – már ami a lakóépületeket illeti – az 1700-as évek második felétől követhető. A település több hagyományos modorban emelt lakóépületet őriz, a házak szalagtelken helyezkednek el, keskenyebb oldalukkal csatlakoznak az úthoz. A régi épületek egymenetesek, a telek hosszába nyúlnak, s az utca vonalához merőlegesen illeszkednek, annak vonalához közvetlenül csatlakoznak. Az utcára néző oromfalat általában két ablak töri át, felettük a tetőtér megvilágítását kisméretű nyílás(ok) biztosítják. Az oromfalak nem díszesek. Az udvari homlokzat mellett sok esetben mellvéd nélküli tornác fut végig. A telekre a ház oromfalához közvetlenül csatlakozó kis-, és nagykapun át lehet bejutni. A gazdasági épületek közvetlenül a ház mögé sorakoznak, az épülettel egy fedél alá kerültek. A 20. század első harmadában megjelennek az ún. polgári típusú, L alaprajzot mutató, az utcára két szobával tekintő lakóházak, melyek díszes(ebb) homlokzatai elemei eklektikus hatást mutatnak.

A falu határában folyó Bittva patakon már az 1200-as években két malom működött. Ezek többszöri átépítéssel egészen a 20. század közepéig őrlték a környék gazdáinak búzáját. A Hársas malom egyháztörténeti jelentőséggel bírt, a legújabb térképek is feltüntetik a község határában.

Nyárád lakóépületeinek számának alakulása: 1869-ben 62, 1890-ben 61., 1910-ben 84., 1930-ban 83., 1941-ben 86., 1940-ben 89., 2005-ben 350.

Helyi védelemre javasolt lakóépületek: (H)

1. Lakóház.

Címe: Kossuth Lajos u. 9.

Hrsz.: 25.

L e í r á s a: Téglából és kőből épült, majd átalakított lakóépület. Falazata vakolt, fehérre meszelt. Falazatának lábazata terméskővel kirakott. Alaprajzát tekintve egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra) épület, egy központi bejárattal. A födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete szelemenes. Tetőformája nyeregtető. Héjazata tetőcserép, két udvarra néző padláslyukkal. Utcafrontján két ablak. Homlokzata dísztelen. Oromzata

téglaépítésű, háromszög alakú, dísztelen. Egyetlen dísz a macskalépcsős, farkasfogas kontúrkiképzés, és az oromháromszög kör alakú, négy részre osztott szellőzőnyílása. Az oromháromszög alatt tetőcseréppel kirakott vakolatpárkány. Eredetileg a homlokzaton ajtó is volt, mely az udvarra néző, bal oldali oldalfal tört tornáca nyílt. A tornác feltehetően mellvéddel ellátott tornác volt, melynek négyszögletes keresztmetszetű pillérsorát egyenes gerendázat zárta le. A tornácot nagyméretű ablakokkal beépítették, utcáról nyíló bejáratát elfalazták. Széles vaskerítését a homlokzattal egybeépített, magasra falazott, tetőcserép borítású oszlop határolja. Az utcakép utcavonalas beépítésű, az épületek homlokzata az utcáig nyúlik.

2. Lakóház. (H)

Címe: Kossuth Lajos u. 17.

Hrsz.: 38.

L e í r á s a: Téglából és kőből vegyesen épült lakóépület, hátul a házhoz szorosan, de alacsonyabb tetővel hozzáépített (egykoron) gazdasági épülettel. Falazata vakolt, sárgára festett. Falazatának lábazata sötétebb, szürke színű. Alaprajzát tekintve egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra) épület, egy központi bejáratral, vagy több családnak is otthont adó hosszúház, külön bejáratú helyiségekkel. A födém szerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete szelemenés. Tetőformája elől kontyolt, hátul nyeregtető. Héjazata tetőcserép. Utcafrontján két szalagkeretes ablak. Ablakai kapcsolt gerébtokosak, kétrétegűek, két, felső harmadukban egy nyílászárnyasak. Homlokzatát az oldalfal tetőzetének vonalánál magasabbra falazták. Az ilyen jellegű homlokzat-kialakítás a tetőzet és a falazat arányainak megbontásával a falazatot teszi hangsúlyossá. Baloldalon, udvarra néző oldalfala előtt hosszabbított ereszt. Eredetileg a bal oldali, udvarra néző oldalfal előtt nyitott ereszt, vagy tornác is lehetett, a homlokzatról nyíló bejáratral. Ezt azonban elfalazták, beépítették. Széles vaskerítését a homlokzattal egybeépített, magasra falazott oszlop határolja. Az utcakép utcavonalas beépítésű, az épületek homlokzata az utcáig nyúlik.

3. Lakóház. (H)

Címe: Kossuth Lajos u. 19.

Hrsz.: 39.

L e í r á s a: Kő alapon, téglából épült lakóépület. Falazata vakolt, zöldre festett. Falazatának lábazata szürke színű. Alaprajzát tekintve L alaprajzot követő, épület, egy központi bejáratral. A födém szerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete

szelemenés vagy széklábas. Tetőformája nyeregtető. Héjazata tetőcserép, két utcára néző padláslyukkal. Utcafrontján öt szalagkeretes ablak. Eklektikus hangulatú utcai homlokzata vakolatdíszes, pilaszterek, falsávok három részre tagolják. Vakolatdíszei fehérre festettek. A középső rész a homlokzatból enyhén kiemelkedik. Ablaka kapcsolt gerébtokos, kétrétegű, függőlegesen háromsávós. Felette timpanonszerű vakolatdísz. A homlokzat középső részét mellvédszerű rizalit zárja le, mögötte az ereszcsonna vonalában két kisméretű, vakolatdíszes keretbe foglalt ablak, külön kontyolt tetővel. Feltehetően padlástéri építmény. A homlokzat két szélső részének két-két ablaka kapcsolt gerébtokos, kétrétegű, két nyílászárnyas. Felettük vakolt szemöldökpárkány. Az utcakép laza sorházas beépítésű, vagyis az épületek hossziránya megegyezik az utcával, széles frontjukkal fordulnak kifelé, a járdáig nyúlóan, de rövid oldalukkal nem érintkeznek.

4. Lakóház. (H)

Címe: Kossuth Lajos u. 27.

Hrsz.:

L e í r á s a: Téglából és kőből épült lakóépület. Falazata vakolt, homlokzata vöröses színűre festett, udvarra néző oldalfala és tornáca fehérre meszelt. Alaprajzát tekintve egysoros, háromszatú (szoba, konyha, kamra) épület, egy központi bejáratral. A gazdasági épületek közvetlenül a lakóházhoz építettek. A födémszerkezet a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete

szelemenés. Tetőformája nyeregtető. Utcafrontján két ablak és egy ajtó. Homlokzata dísztelen. Oromzata téglalapítségű, háromszög alakú, macskalépcsős, farkasfogas kontúrkiképzésű volt. Az oromháromszög alatt tetőcseréppel kirakott vakolatpárkány. Baloldalon, udvarra néző oldalfala előtt mellvéd nélküli tornác. Tornácának négyszögletes keresztmetszetű pillérsorát egyenes gerendázat zárja le. Széles vaskerítését a homlokzattal egybeépített, magasra falazott, tetőcserép borítású oszlop határolja. Az utcakép utcavonalas beépítésű, az épületek homlokzata az utcáig nyúlik. Vizsgálódásunk időszakában kezdte meg a tulajdonos az épület felújítását.

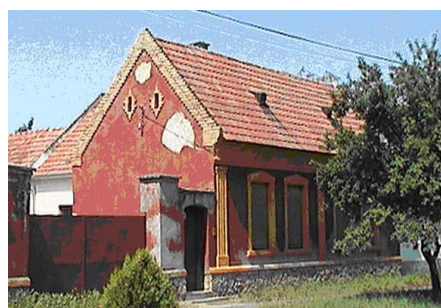

5. Lakóház. (H)

Címe: Kossuth Lajos u. 33.

Hrsz.: 57.

L e í r á s a: Kő alapokon, téglából épült lakóépület. Falazata vakolt, vörösre festett. Falazatának lábazata terméskővel kirakott. Alaprajzát tekintve „L” alakú, ún. hajlított ház, két, utcavonalra épített szobával, míg a konyha, kamara, és gazdasági épületek a telek belseje felé épültek. A födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete szelemenés. Tetőformája nyeregtető. Héjazata tetőcserép, két utcára néző padláslyukkal. Utcafrontján négy szalagkeretes ablak. Homlokzata vakolatdíszes, pilaszterek, lizénák tagolják. Vakolatdíszei sárgára festettek. Oromzata téглаépítésű, háromszög alakú, macskalépcsős, farkasfogas kontúrkiképzésű. Oromzatán kb. a torokgerenda magasságában két, téglával kirakott keretbe foglalt, hosszúkás formájú szellőzőnyílás. Az oromháromszög felső széle két sor téglával lépcsőzetesen kirakott. Téглаépítésű, fedeles, magas falazatú, a homlokzathoz hozzáépített kapunyílását négyszögletes keresztmetszetű, magasra falazott oszlop határolja. Bejárata előtt két fokos lépcső. Az utcakép laza sorházas beépítésű, vagyis az épületek hossziránya megegyezik az utcával, széles frontjukkal fordulnak kifelé, a járdáig nyúlóan, de rövid oldalukkal nem érintkeznek.

6. Lakóház. (H)

Címe: Kossuth Lajos u. 45.

Hrsz.: 102.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóépület. Falazata vakolt, sárgára festett. Falazatának lábazata terméskővel kirakott. Alaprajzát tekintve „L” alakú, ún. hajlított ház, két, utcavonalra épített szobával, míg a konyha, kamra, és a lakóépülethez közvetlenül hozzáépített gazdasági épületek a telek hosszában helyezkednek el. A födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete szelemenés. Tetőformája kontyos tető, héjazata tetőcserép, hosszanti oldalán két, rövid oldalán egy padláslyukkal. Utcafrontján három szalagkeretes ablak. Homlokzata vakolatdíszes, a vakolt kváderkövezés három részre tagolja. Ablakai kapcsolt gerébtokosak, kétrétegűek, két, felső harmadukban egy

nyílászárnyasak. Középső mezőjének ablaka függőlegesen háromsávós. Ablakai felett a vidékre jellemző vakolt szemöldökpárkány. Téглаépítésű, fedeles, magas falazatú, a homlokzathoz hozzáépített kapunyílását négyszögletes keresztmetszetű, magasra falazott oszlop határolja. Az utcakép utcavonalas beépítésű, az épületek homlokzata az utcáig nyúlik.

7. Lakóház. (H)

Címe: Kossuth Lajos u. 55.

Hrsz.: 107.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóépület. Falazata vakolt, sárgára festett. Falazatának lábazata szürkés színű. Alaprajzát tekintve többsoros, gazdasági épületei a lakóházhoz közvetlenül hozzáépítettek, de a lakóházzal nem egy fedél alá épültek. A földémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenés. Tetőformája sátortető, héjazata tetőcserép, utcára néző oldalán egy padláslyukkal. Utcafrontján három szalagkeretes ablak. Homlokzata vakolatdíszes. Homlokzatát az oldalfal tetőzetének vonalánál magasabbra falazták. Az ilyen jellegű homlokzat-kialakítás a tetőzet és a falazat arányainak megbontásával a falazatot teszi hangsúlyossá. Téглаépítésű, fedeles, magas falazatú, a homlokzathoz hozzáépített kapunyílását négyszögletes keresztmetszetű, magasra falazott oszlopok határolják. Alacsony falazatra támaszkodó léckerítését négyszögletes keresztmetszetű oszlopok tagolják. Az utcakép laza sorházas beépítésű, vagyis az épületek hossziránya megegyezik az utcával, széles frontjukkal fordulnak kifelé, a járdáig nyúlóan, de rövid oldalukkal nem érintkeznek. Homlokzata felújításra szorul.

8. Lakóház. (H)

Címe: Kossuth Lajos u. 57.

Hrsz.: 111, 112.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóépület. Falazata vakolt, a homlokzaton sárgára festett, oromzata fehérre meszelt. Falazatának lábazata terméskővel kirakott. Alaprajzát tekintve egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra) épület, egy központi bejárattal, vagy „L” alakú, ún. hajlított ház, két-három utcavonalra épített szobával, konyhával, kamrával, gazdasági épületekkel. A földémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenés. Tetőformája nyeregtető. Héjazata tetőcserép, két utcára néző padláslyukkal. Utcafrontján három szalagkeretes ablak. Homlokzata vakolatdíszes. Oromzata téглаépítésű, háromszög alakú, macskalépcsős, farkasfogas kontúrkiképzésű. Oromzatán kb. a torokgerenda magasságában két, téglával kirakott keretbe foglalt, hosszúkas formájú szellőzőnyílás. Az oromháromszög felső széle két sor téglával lépcsőzetesen kirakott. Téглаépítésű, fedeles, magas falazatú, a homlokzathoz hozzáépített kapunyílását és széles deszkakerítését négyszögletes

keresztmetszetű, magasra falazott oszlop határolja. Az utcakép laza sorházas beépítésű, vagyis az épületek hossziránya megegyezik az utcával, széles frontjukkal fordulnak kifelé, a járdáig nyúlóan, de rövid oldalukkal nem érintkeznek. Leromlott állapotú, felújításra szorul.

9. Lakóház. (H)

Címe: Arany János u. 64.

Hrsz.: 431.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült, un. urbánus típusú lakóépület. Falazata vakolt, okker-sárgára festett. Falazatának lábazata terméskővel kirakott. Alaprajzát tekintve L alaprajzú épület egy központi bejárattal. A födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete szelemenés vagy széklábas. Tetőformája kontyos tető. Héjazata tetőcserép. Utcafrontján négy szalagkeretes ablak. Homlokzata vakolatdíszes, fehérre festett falsávok három részre tagolják. Copf jellegű, keretes rendszerű vakolatdíszei fehérre festettek. A középső rész a homlokzatból enyhén kiemelkedik. Ablakai kapcsolt gerébtokosak, kétrétegűek, két, felső harmadukban egy nyílászárnyasak. A homlokzat két szélső részének ablakai függőlegesen háromsávósak. Ablakai alatt köténydíz, felettük ívelt párkányzat. A homlokzat középső részét mellvédszerű rizalit zárja le, melynek két szélén plasztikus díszítmény. Vaskerítése alacsony falazatra támaszkodik. Az épület előtt keskeny előkert. Az utcakép laza sorházas beépítésű, vagyis az épületek hossziránya megegyezik az utcával, széles frontjukkal fordulnak kifelé, a járdáig nyúlóan, de rövid oldalukkal nem érintkeznek.

Térplasztika:

Nyárád örökségi értékei között a településen megőrzött több kőfaragóipar emléke (kőkeresztek, síremlékek és köztéri szobrok) is hozzátartozik. Megőrzésüknek biztosítása javaslatunk tárgyát képezi.

Egyházi jellegű kisplasztika (Kőkeresztek, köztéri szobrok):

1. Templomkereszt (Zöld kereszt) 1871-ből. (H)

Helye:	Római katolikus templom közelében, az út jobb oldalán.
Anyaga:	Homokkő.
Kőfaragó neve:	Ismeretlen.
Felirata:	Zöld János 1871.
Leírása:	Kettős tagolású. Magas, hasáb alakú alsó felének homlokoldalán, gotizáló elemekkel díszített, mélyített fülkében Mária szobor. A széles, tagolt peremmel felett sima, hegyes szárvégződésű kereszten, INRI felirat alatt öntött fém korpusz.
Állapota:	Közepes
Javaslat:	Konzerválása és helyi védelme javasolt.

2. Faluvégi kereszt 1910 k.

Helye:	A Pápa felől érkező út jobb oldalán áll.
Anyaga:	Mészkö.
Kőfaragó neve:	Ismeretlen
Felirata:	Nincsen.
Leírása:	Kettős tagolású. Magas hasáb alakú alsó felét széles, tagolt perem zárja. Felette sima, hármaskarú szárvégződésű kereszt, rajta megkopott plébánári korpusz.
Állapota:	Közepes
Javaslat:	Restaurálása, a korpusz kiegészítése (cseréje) javasolt.

3. Útszéli kereszt 1922-ből. (H)

- Helye: Az Arany János utcában áll.
- Anyaga: Homokkő.
- Kőfaragó neve: Ismeretlen.
- Felirata: ISTEN DICSŐSÉGÉRE EMELTETTE / VESZTERGOM JÓZSEF / ÉS NEJE / MERINGER MÁRIA / 1922.
- Leírása: Kettős tagolású. Hasáb alakú alsó fele négyzetes alaprajzú talapzaton áll. Homlokoldalán két féloszlop között, barlangszerű fülke előtt az imádkozó Mária szobra. A díszesen záródó alsó rész fölött talpas kereszt, a karéjos szírvégződésű kereszten INRI felirat alatt szépen faragott kőkorpusz.
- Állapota: Közepes.
- Javaslat: Konzerválása és helyi védelme javasolt.

4. Útszéli fakereszt én.

Helye: Az Arany János utcában áll.
Anyaga: Fa.
Kőfaragó neve: Ismeretlen.
Felirata: Nincsen.
Leírása: Egyszerű fakereszt, felül pléh-fedéssel. A kereszten pléh INRI tábla alatt ezüstszínűre festett pléh-korpusz.
Állapota: Jó
Javaslat:

5. Temetőkereszt én.

Helye: Községi temető
Anyaga: Fa.
Kőfaragó neve: Ismeretlen.
Felirata: Nincsen.
Leírása: Egyszerű fakereszt. INRI felirat alatt öntött fém korpusz.
Állapota: Jó
Javaslat:

Világi jellegű térplasztika:

1. Világháborús emlékmű. (H)

Helye: A római katolikus templom előtti téren.
Anyaga: faragott kő, márvány.
Felavatva: 1926. május 13.
Készítette: Vajda János kőfaragó-szobrász, Pápa
Felirata: A világháború hősi halottainak emlékére emeltette Nyárád község. Lovas Dezső, Böcskei József, Csékei György, Dózsa Károly, Sz. Erdélyi Lajos, Erdélyi Gábor, Sz. Erdélyi Gyula, Erdélyi Gyula, Erdélyi Sándor, Fejes Sándor, Fejes Sándor, Fejes Károly, Fejes Dániel, Fejes Dénes, Gerencsér Kálmán, B. Horváth István, Heizer Gyula, Horváth Károly, Kovács Gábor, N. Kovács Sándor, Kelemen Mihály, Lázár Géza, Lázár Lajos, Lázár Károly, Lázár József, Cs. Mórocz Sándor, Mezei Károly, Mórocz József, Mórocz Sándor, Miklós Gyula, Végh Ferenc, Végh János, Végh István, Miklós József, Mészáros Ferenc, Mészáros Sándor, Megyesi Károly, Megyesi Lajos, Nemes Dániel, Nagy Gyula, Németh Gyula, Nemes Károly, Németh Lajos, Nagy József, H. Nagy István, Nagy Sándor, Nagy Dániel, Nagy Károly, Nagy Ferenc, Nyulasi Sándor, Pap János, Séföl Dániel, Sipőcz József, Szántó Gyula, Szántó Gyula, Szabó István, Tóth László, Tóth István, Takács Sándor, Vas Géza, L. Varga Sándor, Bognár Varga Kálmán.

2. Emlékmű, kopjafák. A II. világháború áldozatainak emlékére.

Helye: Fő tér, a Polgármesteri Hivatal
előtt

Készítette: Nyulasi József.
Anyaga: Faragott tölgyfa.
Felavatva: 1991. október 23.
Készítette: Nyulasi József népi
fafaragóművész, Pápa.

Felirata: A II. világháború áldozatai. Balassa Lajos,
Bolla Lajos, Dr. Cseh Béla, Csékei József, Farkas Antal,
Farkas József, Fejes Gyula, Gerencsér Miklós, Horváth
Gyula, Kiss József, Kovács Dezső, Meggyesi József, Mógor Ferenc, Mórocz Ede, Mórocz Gyula, Mórocz
József, Németh Gyula, Nyulasi Sándor, Süle Dezső, Süle Károly, Sipőcz György, Varga Károly, Varga
Tibor, Varga Zoltán, Vampel Ferenc, Viatter László, Pál Dánielné. Nyárád 1991.

3. Kopjafa (Temető)

Helye: Községi temető
Anyaga: Faragott tölgy.
Készítette: Nyulasi Dezső fafaragó, Pápa.
Felállítva: 1993.
Felirata: 1945. március 27-én 15 magyar és német katonát
főbelőttek a bevonuló szovjet katonák, akiket a temetőben hantoltak el.

Temető és sírjelei:

A falu régi temetője a római katolikus templom körül volt, az 1857 évi kataszteri térkép itt jelöli. A reformátusok a mai, Petőfi utca végében található, 457. hrsz-ú területen temetkeztek. Mai temetője vegyes felekezeti temető, annak jobb oldalán a katolikusok, bal oldalán a reformátusok temetkeznek. A település kiemelkedő értéke a temetőben látható a több száz éves juharlevelű boglárfa, mely uralja a temetőképet. A temető régebbi síremlékei zömmel a reformátusok által használt részben találhatók: itt két helyen is összegyűjtve, mintegy 25-30, főleg vörös mészkőből faragott sírjel, rajtuk az 1860-as évektől kezdődő sírfeliratok láthatók. Javasoljuk a temető régi sírköveinek számbavételét, illetve a temető-topográfia elkészíttetését, és így a helyi védelmükhöz szükséges jogi feltételek megteremtését. A katolikus temetőben egyszerű fakereszt. A temető bővítése nem szükséges, állaga gondozott. A temetőben ravatalozó is található.

Síremlékek:

1. Arkauer József síremléke 1860-ból. (H)

Helye: Községi temető
Anyaga: Puha homokkő.
Kőfaragó neve: Ismeretlen
Felirata: Igen megkopott csak részben olvasható.
Leírása: Hasáb alakú sírjel, csúcsos ívben záródó felső felén gotizáló növényi ornamentika-díszítés. Homlokoldalán kerettel határolt mezőben igen megkopott felirat.
Állapota: Rossz
Javaslat: Konzerválás és helyi védelme javasolt.

2. Böröcz József síremléke 1864-ből. (H)

Helye: Községi temető
Anyaga: Mészkö.
Kőfaragó neve: Ismeretlen.
Felirata: Itt nyugszik / az Úrban boldogult / BÖRÖCZ ISTVÁN / élt 56 évet / Meghalt Október 16. 1864. / Béke hamvaira /// Neje / FEJES ZSUZSANNA.
Leírása: Hasáb alakú sírjel, felül íves záródással. Homlokoldalán, mélyített tükörben részben zsinórírásos, vésett felirat.
Állapota: Jó
Javaslat: Helyi védelme javasolt.

3. Cseg Zsigmond síremléke 1884-ből. (H)

Helye: Községi temető
Anyaga: Mészkö.
Kőfaragó neve: Ismeretlen.
Felirata: Itt nyugszik / az Úrban boldogult / CSEG ZSIGMOND / és neje / SZALAL ANNA / éltek 70 éveket / megh. 1884. január 20. / Béke hamvaikra.
Leírása: Hasáb alakú sírjel, hármaskarú záródó felső résszel. Homlokoldalán mélyített tükörben, felül fűzfá faragás, alatta részben zsinórírásos vésett felirat.
Állapota: Jó
Javaslat: Helyi védelme javasolt.

4. Mórocz Ferenc (48-as honvéd) síremléke 1910-ből.

(H)

Helye: Községi temető
Anyaga: Homokkő.
Kőfaragó neve: Fellner Jakab szobrász.
Felirata: Itt nyugszik az Úrban boldogult MÓRO CZ FERENCZ élt 81 évet meghalt 1910. január 17... Béke hamvaikra!

Leírása: Obeliszk alakú sírjel, homlokoldalán vésett felirattal.
Állapota: Jó
Javaslat: Helyi védelme javasolt.

5. Jatics Lajos síremléke 1934-ből. (H)

Helye: Községi temető
Anyaga: Vörös mészkő.
Kőfaragó neve: Ismeretlen.
Felirata: Megkopott, csak részben olvasható. „Itt nyugszik / Jatics Lajos ... / megh. 1934.
Leírása: Felül ívesen záródó, hasáb alakú sírjel, felül nagyméretű kereszttel. Homlokoldalán vésett felirat.
Állapota: Jó
Javaslat: Helyi védelme javasolt.

6. Hribár Endre síremléke 1936-ból.

Helye: Községi temető
Anyaga: Gránit.
Kőfaragó neve: Krausz, Pápa.
Felirata: ITT NYUGSZIK EGYETLEN JÓ FIAM / HRIBÁR ENDRE / S. JEGYZŐ / ÉLT 31 ÉVET MEGH. 1936. JUL. 20. / ANYJA / VARGHA LAJOSNÉ / SZ. MÓROCZ ZSUZSÁNNA / ÉLT ÉVET MEGH / BÉKE HAMVAIRA. /// EMELTETTE ÉDESANYJA ÉS FÉRJE VARGHA L. TAMÁS.
Leírása: Hasáb alakú sírjel, felül hármass-íves záródással. Homlokoldalán fotókerámia fénykép alatt vésett felirat.
Állapota: Jó
Javaslat:

I. g.) Védelem alatt álló műemlékei:

MŰEMLEKEK.

1. Római katolikus templom.

Műemléki nyilvántartási száma: 5088.

Címe: Arany János u.

Hrsz. 1.

Műemléki környezet:

2., 3/5., 423 tér, 433., 437., 438., 439/2., 448/1.,
448/2., 349 közút, 594., 595., 749/1., 749/2.

Története:

1380-ban plebánia, plébánosairól a 14-16. századból maradt írásos emlék. A 17. sz. második felétől a pápai uradalom része. A törökdúlás alatt többször elnéptelenedik. Az 1698. évi visitáció a középkori templomnak csak alapjait találja meg. Titulusa is ismeretlen. Csak egy harang lóg fagerendán, a falu közepén. 1721-ben vizsgálatok során tanukat hallgattak ki a falun kívül, a szomszédos hegyen(!) álló régi templom tulajdonjogát tisztázandó, (V.P.L. Acta par. fasc. 5. N° 187.), de nem sok eredménnyel, a templomot az 1748. évi visitáció is a reformátusok kezén találja. 1752-ben gr. Esterházy Károly kegyúr elvette a reformátusoktól a paplakhoz épített fa oratóriumot és átadta a katolikusoknak. Egy 1756. évi okmány utal erre: a régi templom teljesen elhagyott, az istentisztelet egy fa oratóriumban történik, melyet 1755. előtt emeltek. Csekély felszerelés is van.

Temploma 1758-ban épül fel a középkori romokon Pauly Mihály tervei szerint (két rajzot a pápai hitbizományi levéltár őrzött), de akkor még torony nélkül, boltozása és belső munkálataival nem voltak még készen.

Az 1779. évi visitáció során megállapítják, hogy szolid anyagból épült, Szt. Joachimnak szentelték. Építése gr. Esterházy Ferenc költségén kezdődött, befejezte és felszerelte gr. Esterházy Károly, oltára, szószéke, orgonája és 2 harangja van. (V.P.L. Vis Can. A. 8/12. pag. 228.). Genthon Fellner Jakab-szerzőségét is fölveti, szerinte Pauly csak a homlokzatot tervezte jóval később. A kérdésre választ Pauly említett tervei adhatnának - ha meglennének. Az 1783. évi 1. katonai felvétel helyén ábrázolja.

A tornyot 1790-ben építette Pauly, de munkáját sok probléma kísérte, állékonyságát évek múlva is vizsgálták. Az 1857. évi kataszteri térkép mai formájával ábrázolja. 1945. után többször tatarozták. Bizonyos, hogy a romba-dőlt középkori templom továbbélése. Helyzete a félreeső dombon, tájolása, az előnytelen faluképi megjelenés, a régi temető környezete ellentétesek a barokk templom telepítés elveivel. A domb formája láttán még az a feltevés is megkockáztatható, hogy templomerőd volt. Szemtanuk állítása szerint tatarozásakor az északi falon csúcsíves nyílások látszottak - bár ez így nem egyezik az 1698. évi jegyzőkönyv megállapításaival.

Jellege:

Község szélén egy dombon, a régi temetőben áll a középkori templom romjain fölépült barokk stílusú templom. Keletelt, elhelyezkedése az új faluképben nem exponált.

Külsője

Falsíkban álló középtorony. Kőkeretes bejárati kapuját kőpárkány zárja, a kapu kívül vaslemez borítású, átlós vasszalag "rácsozattal", eredeti vasalással. A főhomlokzat pilaszterekkel tagolt, tükrös betétekkel gazdagítva. A fejezetek és lábazatok profilja a helyreállítások során alighanem sematizálódott. Nagyméretű kórusablak keretezéssel, parapettel, timpanonos záradékkal. Gazdagon tagolt, körülfutó főpárkány. A szögletes padlásablakot tömzsi lizénák keretezik. Arányosan illeszkedő, íves oromfal kőlapokkal fedve, sarkain jellegzetes kőurnákkal, melyek típuszerűen jelennek meg a mecénás gróf és Pauly építőmester együttműködése során épült templomokon, pl. Béb, Bakonyszentiván, Szerecseny templomain, minden bizonnyal Adami kőfaragómester műhelyéből.

Húzott, cseréppel fedett osztópárkányon ül a legfelső torony-emelet, sarkain pilaszterekkel. Félköríves záródású zsalus harangablakok záróköves keretezéssel. A tornyot hangsúlyos órapárkány zárja órák nélkül. Mozgalmas barokk bádogsisak, formaképzése leginkább Béb és Pápateszér tornyaihoz hasonlít. Csúcsán párnatag és kereszt.

A hajón kontyolt nyeregtető, cserépfedés, kicsi bádog padlás-ablakok. Az oldalhomlokzatok osztatlanok, csak a sarkokat fogja meg tagolatlan lizéna. Magas, nyomott kosárirves nyílásokban új vasablakok, füles, záróköves keretezéssel, húzott, tagolt könyöklővel. Az északi homlokzat tömör. Magas, vakolt lábazat. A nyolcszög három oldalával záruló szentély falai is tömörek, lizénával keretezettek.

A sekrestye új ajtaját a főbejáratéhoz hasonló kőkeret szegélyezi, az ablakon fűzött rács.

B e l s e j e:

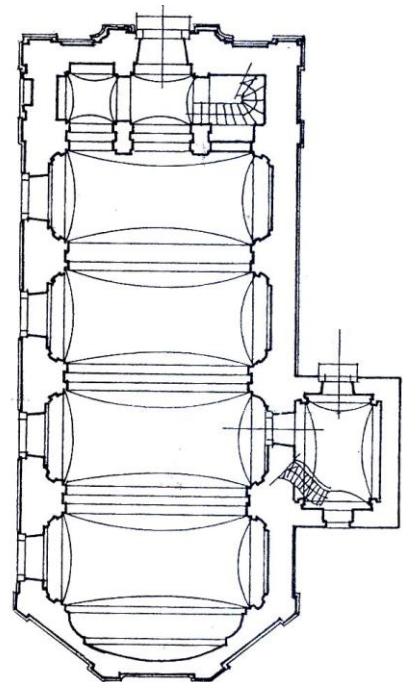
Egyhajós, négymenetes csarnok-templom, utolsó menete - a szentély - nem a késő-barokk szokásos elrendezése. A meneteket elválasztó homorúan ívelt pillérkötegek a későbarokk eszköztárába illenek, de a szokásos diadalív helyett a szentélyt is a hajókhoz hasonló ív határolja. A pillérkötegeket lábazatok és golyvázó fejezetek ékesítik és a hevedereket is húzott profilok gazdagítják. Köztük csehsüveg boltozatok, melyek „cirádáin” 1772-ben dolgoztak a kőművesek. A mennyezeti freskókat 1946-ban radikálisan újrafestették. A szentély kívülről sík zárófala belül laposan ívelt és valójában egy diadalív-szerű konkáv pillér-heveder építmény keretezi, a szemlélő látószögéből együttest képezve. A falon illuzionisztikus díszítőfestés.

A főoltár fa stípeze újabb, a retabulum viszont eredeti késő rokokó, faragott fa angyalokkal, stílusazonos szentségtartó, ajtaján dombormű, 3+3 dűsan faragott, aranyozott rokokó fa gyertyatartó. A főoltárkép témája: Szt. Joachim Máriával. Művészi alkotás a 18. századból, korabeli látványos kerettel. Említésre méltó még a 18. századi oltárkereszt és az empír örökmécses. Látványos mellékoltára egy orosz szoborikon, különlegesen szép keretben, előtte 3+3 aranyozott fa gyertyatartó.

Talán legszebb darabja a rokokó, dűsan faragott aranyozott fa szószék. Mellvédjén Krisztus feltámadása, hangvetőjén Mózes a kőtáblákkal. Az ugori és pápateszéri szószékekkel rokon.

Megemlíthető még egy képpárt: Jó Pásztor és Mária az Apokalipszis égi asszonyaként. Néhány jelentéktelen szoboröntvény. Két darab vörös-márvány, karéjos szenteltvíztartó. Faragott barokk tölgyfa-padok. Műbarokk gyóntatófülkék az 1950-es évekből.

A kórus különválik a templomtértől, érthetően, hiszen a toronnyal együtt későbbi toldás. A hajó boltozata nem úszik át fölötté, mint általában a későbarokk templomok esetében, hanem fal határolja. Alul pillérekre támaszkodó ívek, a karzaton ennek megfelelő árkádívek, alig oldják a fal súlyos, komor hatását. Alul a kórusalj boltozatokkal fedett. A karzat mellvédje falazott, betétekkel tagolt. A kórusaljból kétkarú falépcső vezet a kórusra. Az orgona sípháza merészen előreugrik a karzat

falsíkjából, 1954-ben épült archaizáló asztalosmunkával. Állószékes, szelemenés fedél, a bolthevederek fölött vonófák.

A sekrestyébe nyíló ajtó füles, záróköves, profilozott kőtokba foglalt. A helyiség sarokpillérekre ülő cseh süveg boltozat4al fedett. Barokk fiókos sekrestyeszekrény.

2. Református templom.

Műemléki nyilvántartási száma: 5090

Íme: Kossuth Lajos u. 38.

Hrsz. 210.

Műemléki környezet: 103., 104., 209., 211., 216 közút.

T ö r t é n e t e

Középkori temploma eredetéről szinte semmit nem tudunk, és azt sem, hogy mikor került a protestánsok birtokába. 1618-ban a szentlőrinci zsinat, mint anyaegyházat a pápai egyházmegyébe sorolja. A 17. sz. közepe táján a földesúr, gr. Esterházy visszafoglalja. A sérelmet tárgyalja az 1662. évi országgyűlés. Az 1698. évi katolikus visitáció már megint református prédikátort talál itt, és csak a katolikus lakosokat. A templom összeomlott, egy haranglábon függ a falu közepén. 1721-ből a ref. vallásügyi vizsgálat jegyzőkönyve szerint nincs templomuk, a prédikátor a parochián tartja az istentiszteletet. Ezt követően azonban egy fa oratóriumot toldottak hozzá e célra. Az 1748. évi katolikus visitáció csak annyit állapít meg, hogy ref. prédikátor működik. 1752-ben. gr. Esterházy Ferenc elkergette,

majd az oratóriumot is elvették tőlük. Ettől fogva Mihályházára jártak istentiszteletre, de a katolikus plébános stólája alá tartoztak. 1786-ban újból megalakítják saját egyházukat és prédikátort fogadnak.

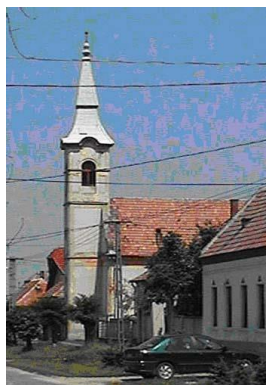
Mai temploma 1788-ban épül. Az 1857. évi kataszteri térkép a jelenlegi állapotot ábrázolja.

J e l l e g e:

Községbelsőben épült, utcasorban, lakóházak szoros közelségében. Városképileg nem tud megfelelően kibontakozni. Későbarokk stílusú.

Külsője:

Előálló középtornya magas, nyúlánk, szemben a ref. templomok zömök, súlyos tornyával. Sarkai lekerekítettek, sima keretezés mezőkre osztja. Alsó toronyemelete igen magas. Bejáratán szemöldökgyámos barokk

kőkeret, fölötté tábla: ISTEN DICSŐSÉGÉRE / ÉPÍTTETTE / A NYÁRÁDI REFORMÁTUS / EKLÉZSIA / 1788-BAN. Kőablak, majd a főpárkány koronázó tagja övpárkányként zárja a szintet. A padlósszinten szögletes fekvőablak és ismét övpárkány. A legfelső szinten félköríves záródású harangablakok, körbefutó vállpárkánnyal. Hangsúlyos órapárkány zárja, órák nélkül. Négyszögű bádogsisak ormóttan formával. Csúcsán párna, gömb, csillag. Enyhén íves oromfala volutában végződik.

A hajó déli falán 3 hevederívvel záruló ablak, északi fala tömör. Sarkain falsávok között lekerítés. Egyenes zárófal hátul, közepén ugyanolyan ablakkal. A főpárkány körbefut. Hornyolt cserépfedés, kis bádoggal tetőablakok.

A homlokzattól jobbra, terméskő lábazon vakolt kőkerítés, két végén egy-egy négyszögletes, vakolt pillérrel. Baloldalon a kőkerítés az utcafrontra merőleges, ez a kerítés a kiugró toronnyal egy síkban ér véget.

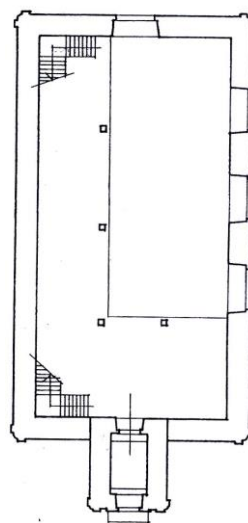
Belsője.

Sima falak, sík mennyezet. Egyik oldalon 3, a végfalán 1 faablak. Kétoldalt "L" alakban karzat 4 db erősen sudaras keményfa oszlopon, ezek egyszerű, lépcsőzött kockafejjel és lábbal, lényegében hasonlít az adásztevelihez. Táblabetétes, tömör, mázolt fa mellvéd. Keresztosztású faablakok. Jelentéktelen padok. Kétszárnyú barokk kapu, szép vasalással. Szószék, asztal, keresztelőkút műbecs tekintetében jelentéktelen.

Az eredeti padok a karzaton vannak elhelyezve. Neoklasszicista kis orgona. Kétállószerű, kötőgerendás fedélszék. Egy nagyobb (1924-ből) és egy kisebb harang.

Orgonáját Angster József építtette 1941-ben, hat változattal.

Berendezésének értékei: Két kehely (1795, 1810), tányér (1796), ónkanna (1821), rézkanna (1833).

HELYI VÉDELEMRE javasolt örökségi értékek: **(H)**

Megjegyzés: Az alábbiakban felsorolt örökségi értékek bemutatása informatív jellegű, **helyi védelem** alá történő helyezésük előtt a szakszerű vizsgálatuk javasolt, így a védendő helyi értékek száma ennek függvényében fog végleges formában alakulni.

1. Lakóház. Kossuth L. u. 9. Hrsz: 25.
2. Lakóház. Kossuth L. u. 17. Hrsz: 38.
3. Lakóház. Kossuth L. u. 19. Hrsz: 39.
4. Lakóház. Kossuth L. u. 27. Hrsz:
5. Lakóház. Kossuth L. u. 33. Hrsz: 57.
6. Lakóház. Kossuth L. u. 45. Hrsz: 102.
7. Lakóház. Kossuth L. u. 55. Hrsz: 107.
8. Lakóház. Kossuth L. u. 57. Hrsz: 111.,112
9. Lakóház. Arany J. u. 64. Hrsz: 431.
10. Templomkereszt (Zöld kereszt) 1871-ből.
11. Útszéli kereszt 1922-ből.
12. Világháborús emlékmű 1926-ból.
13. A temető-panteonok régi sírkövei (felmérésük, nyilvántartásba vételük).
14. A temető több száz éves juharlevelű boglár fája.
15. Arkauer József síremléke 1860-ból.
16. Böröcz József síremléke 1864-ből.
17. Cseg Zsigmond síremléke 1884-ből.
18. Mórocz Ferenc (48-as honvéd) síremléke 1910-ből.
19. Jatics Lajos síremléke 1934-ből.
20. BELTERÜLET: Hrsz.: 156 út, 158/2.,160., 161.
21. ÖREGSZŐLŐALJA: Hrsz.: 03/18.,/19.,/20.,/21.,/22.,/23., /24., /25., /26., 03/32., 03/33.

22. GYÖP:	Hrsz.: 019/2.
23. MALOMTAG:	Hrsz.: 353 patak, 354 út, 355/2., 0104/6., 0104/12.
24. UDVARDOMB:	Hrsz.: 0155/7., 0155/9., 0155/11., 0155/12.
25. HÁRSASALJA:	Hrsz.: 0113/11.,/12.,/13.,/14., 0113/27., 0113/28.
26. BÚDÖSKÚTI-DÚLÓ:	Hrsz.: 0159/8.,9.,/10.,/11.,/12.,/13., /14., /15.
27. RÉTFÖLD:	Hrsz.: 0113/25., 0126/4., 0132., 0133/21., 22., /23., /24., /30., /33., /36., /37.
28. ÁLLÓKÚTI-DÚLÓ:	Hrsz.: 0133/4., 0133/5.
29. V ARJÚVÖLGYI-PUSZTA:	Hrsz:

I.h.) Természeti örökség emlékei:

Nyárád közigazgatási területén országos, illetve helyi jelentőségű védett természeti terület, illetve érzékeny természeti területek nem található.

Védendő külterületi részek a belterület északi-északkeleti oldalához kapcsolódó, Bittva-patak mentén elterülő természeti területek. Természetvédelmi szempontból értékes erdő- és gyepterületek tartoznak ide.

A védendő értékeken kívül fontos szerepet játszanak az ún. ökológiai kiegyenlítő felületek. Ezek a nagy kiterjedésű mezőgazdasági területeken a növény- és állatfajok számára élőhely fragmentumként szolgálnak. Jelen esetben az ökológiai kiegyenlítő felületek közé tartoznak a mezőgazdasági területek szegélyén, utak, árkok mentén húzódó fasorok, cserjesávok, a természeti területeken kívüli gyepterületek és erdőterületek.

A település területén fontos ökológiai folyosó a Bittva-patak és a Kismosó-patak. A tájhasználati konfliktusoknál már szerepelt, hogy a part menti a fás növényzet szakaszosan jelenik meg.

A belterületen értékes zöldterületet képez a római katolikus templom környezete, illetve az ide kapcsolódó tér, ahol az I. világháborús emlékmű is található. A település kiemelkedő értéke a temetőben látható a több száz éves juharlevelű boglárfa, mely uralja a temetőképet.

I. i.) Területhasználat és területi állapot a kulturális örökség összefüggés-rendszerében:

Nyárád régészeti lelőhelyei az 1. számú lelőhely kivételével külterületen találhatók, ezért a belterületi rendezés nincs rájuk hatással. A régészeti lelőhelyek túlnyomó többségén mezőgazdasági művelés folyik. Ez közvetlenül nem semmisíti meg ugyan a lelőhelyeket, de hosszú távon észrevehető és visszafordíthatatlan károsodást okoz bennük. Figyelemmel kell lenni a Kossuth Lajos utcában történő esetleges fejlesztésekre, ahol a régészeti kutatás a középkori település magját véli lokalizálni. Az épített örökség emlékei és környezetük általában megfelelő állapotban vannak. Műemléki védelem alatt álló épületei (római katolikus- és református templomok)

megfelelő állapotban vannak, egykori vendégfogadójának épületét részben lebontották, illetve átalakították. Régebbi épületei (lakóházai) több felújított állapotban, illetve felújítás alatt állnak, de vannak olyan régi épületei is, amelyek sürgős beavatkozást igényelnek. Községi temetője rendezett, itt a régi síremlékek felmérését, helyi védelmük biztosítását javasoljuk. A településen álló kőkeresztek állaga közepesnek mondható, konzerválásuk javasolt.

ZZZ

Nyárád nyilvántartásba vett értékek

Összefoglaló táblázat

A jelölt objektumok:

M * Országos védelem alatt állnak

H * Helyi: védelem alatt állnak (illetve javaslatok)

	Megnevezése	Címe	Kategória	Datálása	Állapot	Kód	Hrsz.
--	-------------	------	-----------	----------	---------	-----	-------

A. MŰEMLÉKEK

1	Római kat. templom		egyházi		jó	M 5088	1. Műemléki környezet: 2., 3/5., 423 tér, 433., 437., 438., 439/2., 448/1., 448/2., 349 közút, 594., 595., 749/1., 749/2.
2.	Református templom	Kossuth u.	egyházi		jó	M 5090	210. Műemléki környezet: 103., 104., 209., 211., 216 közút.

B. NYILVÁNTARTÁSBAN VETT OBJEKTUMOK

	Megnevezése	Címe	Tulajdon	Datálása	Állapot	Helyi védelem re javasolt	Hrsz.
1. ÉPÜLETEK							
3.	Lakóház	Arany J. u. 9. sz.	magán		közepes		308.
4.	Lakóház	Arany J. u. 62. sz.	magán		jó		433.
5.	Lakóház	Arany J. u. 64. sz.	magán		jó	H	431.
6.	Lakóház	Arany J. u. 100. sz.	magán		jó		619.
7.	Lakóház	Arany J. u. 102. sz.	magán		közepes		620.
8.	Lakóház	Dózsa Gy. u. 5. sz.	magán		jó		346.
9.	Lakóház	Kossuth u. 9. sz.	magán		közepes	H	25.
10.	Lakóház	Kossuth u. 17. sz.	magán		jó	H	38.
11.	Lakóház	Kossuth u. 19. sz.	magán		jó	H	39.
12.	Lakóház	Kossuth u. 25. sz.	magán		közepes		45.
13.	Lakóház	Kossuth u. 27. sz.	magán		közepes	H	50.
14.	Lakóház	Kossuth u. 33. sz.	magán		közepes	H	57.
15.	Lakóház	Kossuth u. 34. sz.	magán		közepes		186.
16.	Lakóház	Kossuth u. 45. sz.	magán		közepes	H	102.
17.	Lakóház	Kossuth u. 50. sz.	magán		közepes		202.
18.	Lakóház	Kossuth u. 55. sz.	magán		közepes	H	107.
19.	Lakóház	Kossuth u. 57. sz.	magán		közepes	H	111.,112
20.	Lakóház	Kossuth u. 71. sz.	magán		közepes		97.
21.	Lakóház	Táncsics M. u. 2. sz.	magán	1928. SG	közepes		398.

	Megnevezése	Címe	Tulajdon	Datálása	Állapot	Helyi védelem re javasolt	Hrsz.
2. SÍREMLÉKEK. Római katolikus és református temető.							
22.	A temető-panteonok régi sírkövei (felmérésük, nyilvántartásba vételük).			1860 - 1900 k.		H	457.
23.	A temető több száz éves juharlevelű boglár fája.					H	457.
24.	Síremlék	temető	Arkauer József	1860		H	457.
25.	Síremlék	temető	Böröcz József	1864		H	457.
26.	Síremlék	temető	Cseg Zsigmond	1884		H	457.
27.	Síremlék	temető	Móroc Ferenc	1910		H	457.
28.	Síremlék	temető	Jatics Lajos	1934		H	457.
29.	Síremlék	temető					457.
3. KÖZTÉRI ALKOTÁSOK. Egyházi és világi.							
30.	Templomkereszt	R. k. templom mellett	Zöld kereszt	1871		H	
31.	Faluvégi kereszt	Pápai úton		1910 k.			
32.	Útszéli kereszt	Arany J. u.		1922		H	
33.	Útszéli fakereszt	Arany J. u.		Én.			
34.	Temető (fa)kereszt	Temető		Én.			
35.	Világháborús emlékmű	Arany J. u.		1926		H	
36.	Világháborús emlékmű	Polgármesteri hivatal előtt		1991			
37.	Kopjafa	Temető		1993			
4. RÉGÉSZETI LELETEK.							
38.	BELTERÜLET:	faluhely	középkor	156 út, 158/2., 160., 161.		H	
39.	ÖREGSZŐLŐALJA:	cseréplelet	Őskori Árpád-kori	03/18.,/19.,/20.,/21.,/22.,/23., /24., /25., /26., 03/32., 03/33.		H	
40.	GYÖP:	halom		019/2.		H	
41.	MALOMTAG:	cseréplelet	Római-kori	353 patak, 354 út, 355/2., 0104/6., 0104/12.		H	
42.	UDVARDOMB:	cseréplelet	Őskori Árpád-kori	0155/7., 0155/9., 0155/11., 0155/12.		H	
43.	HÁRSASALJA:	cseréplelet	Római-kori Árpád-kori	0113/11.,/12.,/13.,/14., 0113/27., 0113/28.		H	
44.	BÚDÖSKÚTI-DÚLÓ:	cseréplelet	Őskori	0159/8.,/9.,/10.,/11.,/12.,/13., /14., /15.		H	
45.	RÉTFÖLD:	cseréplelet	Őskori Árpád-kori	0113/25., 0126/4., 0132., 0133/21., 22., /23., /24., /30., /33., /36., /37.		H	
46.	ÁLLÓKÚTI-DÚLÓ:	halmok		0133/4., 0133/5.		H	
47.	V ARJÚVÖLGYPUSZTA:	halmok	(elpusztult)				